

Vyvěšeno dne: 26. 5. 2023

Svěšeno dne: 12. 6. 2023

25 Cdo 2202/2021-941

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Hany Tiché a soudců JUDr. Petra Vojtka a JUDr. Roberta Waltra v právní věci žalobců: **a) Mgr. Michal Mičuda, Ph.D., b) Ing. Alena Mičudová Cajthamlová**, oba bytem třída Svornosti 1122/36, 779 00 Olomouc, oba zastoupeni JUDr. Petrem Ritterem, advokátem se sídlem Riegrova 376/12, 779 00 Olomouc, proti žalované: **Fakultní nemocnice Olomouc**, IČO 00098892, se sídlem I. P. Pavlova 185/6, 779 00 Olomouc, zastoupená JUDr. Karlem Vítkem, advokátem se sídlem Dobrovského 1157/25, 779 00 Olomouc, za účasti vedlejší účastnice na straně žalované: **Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group**, IČO 47116617, se sídlem Pobřežní 665/21, 186 00 Praha 8, o náhradu nemajetkové újmy, vedené u Okresního soudu v Olomouci pod sp. zn. 29 C 293/2016, o dovolání žalobců i žalované proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 5. 2. 2021, č. j. 71 Co 285/2020-863, t a k t o :

I. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 5. 2. 2021, č. j. 71 Co 285/2020-863, a rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 5. 6. 2020, č. j. 29 C 293/2016-786, **se zrušují a věc se vrací** soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

II. Dovolání směřující proti výrokům II, V a VI rozsudku odvolacího soudu **se odmítají**.

Odůvodnění:

1. Okresní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 5. 6. 2020, č. j. 29 C 293/2016-786, uložil žalované povinnost zaplatit žalobci a) 1 500 000 Kč a žalobkyni b) 2 300 000 Kč, zamítl žalobu co do požadavku žalobce a) na zaplacení 6 500 000 Kč a žalobkyně b) na zaplacení 5 700 000 Kč, a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobci a) a b) jsou manželé, kterým se v roce 2012 narodil prvorozený syn Lukáš. V roce

2014 žalobkyně b) podruhé otěhotněla. Těhotenství probíhalo bez komplikací, žalobkyně b) podstupovala pravidelné kontroly a vyšetření. V 8. týdnu těhotenství ji ošetřující gynekolog odeslal na tzv. I. trimestrální těhotenský screening, jehož účelem je stanovit riziko nejčastějších vývojových vad plodu, včetně Downova syndromu (trizomie 21). Žalobkyně tento screening podstoupila na gynekologicko-porodnické klinice žalované. V rámci uvedeného vyšetření byl žalobkyni b) nejprve dne 5. 8. 2014 odebrán vzorek krve, následně dne 15. 8. 2014 bylo provedeno ultrazvukové vyšetření a vyhodnocení screeningu za použití speciálního softwaru Astraia. Při zadávání údajů do tohoto softwaru vyšetřující lékařka nezadala řádně všechny potřebné údaje, a proto nebyly do výpočtu rizika nejčastějších vrozených vývojových vad plodu zahrnuty biochemické markery, přestože byly z odebraného vzorku krve žalobkyně zjištěny. Výsledek screeningu tak stanovil riziko Downova syndromu v hodnotě 1:1834 s celkovým závěrem screeningu I. trimestru jako negativní, přičemž při zahrnutí zjištěných hodnot biochemických markerů by hodnota výsledného rizika činila 1:172 (na pracovišti žalované hodnoceno jako střední riziko výskytu Downova syndromu plodu). Ani při pozdějších kontrolách a vyšetřeních nebyl odhalen žádný ukazatel Downova syndromu, když i z hlediska morfologie vypadal plod jako zdravý. Dne 28. 2. 2015 se žalobcům narodila dcera Lucie. Krátce po narození u ní byl diagnostikován Downův syndrom. Soud dále zjistil, že v případě pozitivního výsledku předmětného screeningu je těhotné ženě nabízeno po konzultaci s genetikem další genetické vyšetření. V roce 2014 to byla invazivní vyšetření spočívající v odběru biologického materiálu z chloriových klků či plodové vody, na jejichž základě je diagnostikována genetická vada plodu s úspěšností dosahující hodnoty 99 %. Při zjištění střední hodnoty rizika bylo těhotné ženě nabízeno podrobnější ultrazvukové vyšetření zaměřené na přítomnost nosní kůstky, průtok v ductus venosus (zvýšený průtok krve zvyšuje riziko vývojových nebo srdečních vad) nebo trikuspidální regurgitace (nedomykavost trojcípé srdeční chlopně), přičemž na základě tohoto vyšetření dochází k rekalkulaci rizika a podle jeho výsledku je zvolen další postup. V roce 2014 nebyl v České republice stanoven závazný postup určující, od jaké hodnoty zjištěného rizika je potřeba výsledek prvotrimestrálního screeningu považovat za pozitivní a v návaznosti na to nabídnout těhotné ženě další vyšetření. Národní screeningové programy určuje Ministerstvo zdravotnictví, screeningový test pro zjištění rizika Downova syndromu do těchto screeningových programů není zahrnut, neexistuje ani žádná závazná metodika stanovená Českou gynekologickou a porodnickou společností (organizační složkou České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně). Každé pracoviště si tak individuální tzv. cut off hranici (kritickou mez), tedy hranici pozitivního rizika Downova syndromu může stanovit samostatně na základě aktuálních poznatků lékařské vědy. Většina tuzemských pracovišť provádějících a vyhodnocujících kombinovaný prvotrimestrální screening v roce 2014 měla jako cut off hranici nastavenou hodnotu v rozmezí od 1:200 do 1:300. Pracoviště žalované mělo v roce 2014 nastavenou cut off hranici v hodnotě 1:100 a nižší. Výsledné hodnoty rizika v rozmezí od 1:100 do 1:300 byly hodnoceny jako střední riziko a takovými těhotným ženám byla nabízena další vyšetření. Pokud by do provedeného screeningu žalobkyně b) byly zahrnuty zjištěné biochemické markery, a screening by byl tudíž správně vyhodnocen s výslednou hodnotou rizika 1:172, byla by žalobkyně informována o zvýšeném riziku výskytu Downova syndromu plodu, byla by odeslána na konzultaci ke genetikovi a bylo by jí jak lékaři žalované, tak jejím ošetřujícím gynekologem doporučeno další vyšetření. Při potvrzení diagnózy Downova syndromu plodu se 95 % až 98 % rodičů rozhodne pro umělé přerušování těhotenství. Narození dcery s Downovým syndromem byl pro žalobce šok. Žalobci v průběhu těhotenství měli za to, že činí vše pro to, aby zjistili, zda jejich dítě bude zdravé, k čemuž mělo sloužit právě vyšetření v prvním trimestru na zjištění vývojových vad plodu. Tvrdili, že pokud by bylo zjištěno vyšší riziko Downova syndromu, podstoupili by další vyšetření a na základě výsledku by se pak rozhodli, přičemž s největší

pravděpodobností by v takové situaci těhotenství ukončili. Žalobkyni b) byla bezprostředně po porodu dcery dvakrát poskytnuta krizová psychologická intervence. Odbornou psychologickou pomoc využívá dodnes v souvislosti s pocity neúspěchu a životního selhání a řeší i manželské problémy, které částečně souvisí s narozením dcery. Žalobci mají obavy z toho, jak bude v budoucnu jejich dcera schopna se o sebe postarat, pokud již nebudou moci o ni pečovat nebo pokud již tady nebudou. Život žalobců se oproti představám života s dítětem bez postižení zásadně změnil, neboť již od narození se dceři museli intenzivně věnovat. Všechny věci, které děti dělají spontánně, ji museli učit. Absolvovali různé fyzioterapie, ergoterapie, oslovili Středisko rané péče, kde jim byla přidělena terapeutka. Od počátku také využívají logopedii, žalobkyně se musela naučit znakovou řeč. Lucie byla od svého narození v péči specializovaných lékařských pracovišť pro diagnózy percepční nedoslýchavost, jednostranná ztráta sluchu, defekt síňového septa a jiný nedostatek předpokládaného normálního fyziologického vývoje. Po narození měla srdeční vadu, která se spontánně spravila. Lucie navštěvuje dětskou lékařku, častěji absolvuje krevní testy, má problémy se zrakem (šilhá). Fyzicky je jinak v pořádku a žalobci se tak soustřeďují na její mentální vývoj. Navštěvují různé terapie, které jí mají pomáhat v rozvoji. Z psychologických posudků vyplývá závěr o opoždění dcery ve vývoji, konkrétně se v nich hovoří o mírné mentální retardaci, přičemž v této souvislosti jí byla přiznána podpůrná opatření třetího stupně. Zvýšená péče o dceru žalobcům ubírá možnost věnovat dostatek pozornosti staršímu synovi, který sestru zatím nepřijal, žálí na ni a na zvýšenou péči, kterou jí žalobci věnují. Žalobkyni b) se výrazně změnil život, nemohla nastoupit zpět do původního, lépe placeného zaměstnání a většina péče o dceru leží na ní. Žalobce a) je zaměstnán jako vědecký a částečně pedagogický pracovník a největší nápor na psychiku pro něj představuje střet s realitou, jednak když dcera i přes předchozí pokroky není schopna zvládnout základní činnosti, jednak při srovnávání aktivit jejich rodiny s aktivitami rodin se zdravými dětmi. Původně žalobci uvažovali o třetím dítěti, ale od tohoto záměru upustili, neboť stále neví, kolik péče bude Lucie v budoucnu potřebovat. Lidé jejich dceru pozorují se zvýšeným zájmem, protože je jiná, s čímž se žalobci museli vyrovnat. Žádné zvýšené výdaje v souvislosti se zdravotním stavem dcery žalobci zatím nemají, léky nebere a veškeré terapie podstupuje zdarma.

2. Po právní stránce posoudil soud věc podle § 3 odst. 1 a odst. 2 písm. a), § 81 odst. 1 a 2, § 2910 věty první, § 2912 odst. 2 a § 2956 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, (dále jen „o. z.“). Uzavřel, že pochybení při provádění prvotrimestrálního screeningu u žalobkyně b) spočívající v tom, že do jeho hodnocení nebyly zahrnuty výsledky vyšetření biochemických markerů, přestože byly k dispozici, je postupem non lege artis. Toto pochybení mělo zásadní vliv na další postup při poskytování zdravotní péče o žalobkyni b) v těhotenství, neboť v důsledku špatně vyhodnoceného screeningu jako falešně negativního nebyli žalobci vyrozuměni o vyšším riziku existence vývojové vady plodu a nebyla žalobkyni b) nabídnuta konzultace s genetikem ani další doplňující vyšetření. Tím je dána i příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním žalované a újmou žalobců, kterou soud spatřoval ve skutečnosti, že žalobcům v důsledku chybného postupu žalované bylo upřeno právo na informování o skutečném stavu věci, tj. o zdravotním stavu plodu, a tím byli zbaveni možnosti volby, zda přivedou na svět dítě postižené Downovým syndromem a akceptují zásadní vliv na jejich dosavadní, jakož i do budoucna plánovaný život, nebo zda podstoupí další (např. i invazivní) vyšetření a případně přerušeni těhotenství. Při správně provedeném screeningu by žalobci byli o existenci zvýšeného rizika vývojové vady plodu informováni a měli by možnost rozhodnout se o podobě svého rodinného života. Nedbalostní zavinění se předpokládá (§ 2912 odst. 2 o. z.), přičemž žádné okolnosti svědčící o vyvinění žalované soud neshledal. Soud se zabýval i etickým rozměrem celého případu a s odkazy na odbornou literaturu uzavřel, že tento typ žaloby označovaný jako „wrongful birth“ lze považovat

za obecně přípustný. Zdůraznil, že otázka, zda by se žalobci skutečně rozhodli pro přerušeni těhotenství či nikoliv, není v dané věci rozhodná, neboť žalovaná újma spočívá v samotném upření možnosti volby žalobců takové rozhodnutí učinit. Při vyčíslení nemajetkové újmy analogicky vycházel z postupu soudů při poskytování náhrady v případě úmrtí blízké osoby. Vzal v úvahu trvalost újmy, přístup žalované, traumatický šok žalobců, kteří očekávali zdravé dítě a kterým se zhroutily představy o jejich budoucí rodině a rodinném životě. Zohlednil i nutnost psychologické intervence u žalobkyně b), společenský přínos žalobců, jejich obavy o budoucí zabezpečení dcery i jejich vlastní budoucnost. Podpůrně přihlédl i k vyloučení dalšího rodičovství u žalobců a vztahu Lukáše k jeho sestře Lucii. Základní částku v případě žalobce a) proto navýšil na trojnásobek a v případě žalobkyně b) na jeden a půl násobek odškodnění přiznaného žalobci a) (částky zaokrouhlil), neboť újmu vnímala z pozice matky intenzivněji, Lucii devět měsíců nosila ve svém těle, potřebuje odbornou psychologickou pomoc, převážná část péče o Lucii spočívá na ní a musela změnit i své zaměstnání.

3. K odvolání všech účastníků Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 5. 2. 2021, č. j. 71 Co 285/2020-863, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalované uložil povinnost zaplatit žalobci a) 300 000 Kč a žalobkyni b) 600 000 Kč, ve zbývajícím rozsahu žalobu zamítl (výrok I), rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně ve vztahu mezi účastníky (výrok II) a vůči státu (výrok III), o soudním poplatku (výroky IV a VI) a o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok V). Vyšel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a ztotožnil se v zásadě i s jeho právním posouzením. Souhlasil i s nutností přiznat žalobcům zadostiučinění v peněžní formě, nicméně považoval za nesprávně stanovenou výši náhrady. Zdůraznil, že stanovení náhrady nelze poměřovat s náhradou při úmrtí dítěte, které pro rodiče znamená celoživotní trauma spočívající v tom, že s dítětem, k němuž měl citový vztah, se již nikdy neseťká a nebude se podílet na jeho dalším životě. Oproti tomu dcera žalobců, i přes nutnost zvýšené péče jim může v budoucnu přinášet radost a štěstí. Proto při zohlednění stejných kritérií, která vzal v úvahu soud prvního stupně, považoval za přiměřenou částku 300 000 Kč v případě žalobce a) a 600 000 Kč v případě žalobkyně b).

4. Rozsudek odvolacího soudu v části výroku I, kterou byla žaloba zamítnuta, a v nákladových výrociích II a V napadli žalobci dovoláním. Jeho přípustnost spatřují v řešení otázky výše náhrady nemajetkové újmy přiznané rodičům, jimž se v důsledku nesprávného postupu poskytovatele zdravotních služeb narodilo dítě s Downovým syndromem, a vztahu její výše k výši náhrad poskytovaných za smrt blízké osoby. Má se jednat o otázky dosud neřešené nebo otázky, které by měl dovolací soud vyřešit jinak. Nesprávné právní posouzení spatřují ve stanovení nepřiměřeně nízkého zadostiučinění. Odvolací soud nesprávně považuje smrt blízkého člověka za výrazně větší zásah do osobnostních práv dotčené osoby než stav, kdy se rodičům narodí dítě trpící Downovým syndromem. Náhrada by měla reflektovat, že odčिňuje újmu přetrvávající, stálou, doživotní, na desítky let dopředu. Právě obavy z budoucnosti dovolatelé považují za rozhodující faktor ke zvýšení poskytnutého zadostiučinění. Podrobně popisují obtíže své dcery a komplikace spojené s péčí o ni. Dovolatelé navrhuji, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v napadeném rozsahu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

5. Rozsudek odvolacího soudu, s výjimkou zamítavé části výroku I a výroku IV, napadla dovoláním i žalovaná. Jeho přípustnost spatřuje v tom, že rozhodnutí odvolacího soudu záviselo na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, a současně má žalovaná za to, že dovolacím soudem má být vyřešena právní otázka posouzena jinak. Jako dovolací důvod dovolatelka uvádí nesprávné právní posouzení věci. Namítá, že se soud odchýlil od žaloby a neposuzoval újmu spočívající ve ztrátě

možnosti žalobců rozhodnout se, zda přivedou na svět dítě postižené Downovým syndromem, jak ji vymezili v žalobě, ale odčinoval újmu spočívající v postižení dítěte Downovým syndromem, resp. duševní útrapy žalobců spojené s narozením, existencí a výchovou dcery. Nahrazoval tedy újmu, která nebyla žalobci tvrzena a žalobou uplatněna. S odkazem na odbornou literaturu žalovaná zdůraznila, že narození dítěte nemůže představovat odčinitelnou újmu. Dále žalovaná nesouhlasí s tím, jakým způsobem soud dovodil její pochybení a příčinnou souvislost. Rekapituluje v řízení provedené znalecké posudky. Ze tří posudků vypracovaných znalci z odvětví gynekologie a porodnictví a posudku vypracovaného znalcem z odvětví klinická biochemie a laboratorní medicína, podle ní plyne, že jednala lege artis. Provedené vyšetření mělo dostatečnou detekční schopnost. Podle žalované není dána ani příčinná souvislost mezi jejím jednáním a vznikem újmy. I kdyby vypočítala riziko správně, došlo by pouze k jeho rekalkulaci a žádná další vyšetření by se neprováděla a ani při doplnění dalších vyšetření by k odhalení Downova syndromu u plodu nedošlo. Výši přiznaného zadostiučinění pak žalovaná považuje za neodůvodněnou. Z přiznané výše náhrady je zjevné, že soudy neodškodňovaly zásah do práva svobodně se rozhodnout, ale život žalobců s hendikepovaným dítětem. Odkazuje na judikaturu nižších soudů, která akcentuje skutečnost, že narození dítěte nemůže být zvláště závažným zásahem do osobnostních práv ženy nebo muže, a podotýká, že postižení dcery Downovým syndromem nezpůsobila. Navrhla, aby dovolací soud napadený rozsudek změnil tak, že se žaloba v celém rozsahu zamítá.

6. Vedlejší účastnice na straně žalované ve svém vyjádření k dovolání žalobců zrekapitulovala dosavadní průběh řízení a dále se zabývala předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy žalobcům. Narozením dítěte podle ní nemůže dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí. Rovněž zdůraznila, že postižení dítěte představuje vrozenou vadu, která existuje bez ohledu na postup poskytovatele zdravotních služeb. Zpochybnila porušení právní povinnosti žalovanou a existenci příčinné souvislosti mezi tvrzeným porušením právní povinnosti a újmu. Napadené rozhodnutí podle ní nemůže obstát, protože by se žalobkyně b) mohla rozhodnout nepodstoupit umělé přerušování těhotenství i přes zjištění možného postižení plodu. Soudy také odškodňovaly újmu, kterou žalobci ani netvrdili a jejíž odčinění je nutné kategoricky odmítnout s ohledem na morální hodnoty, ale i judikaturu českých a zahraničních soudů. Vedlejší účastnice nesouhlasí ani s výší přiznaného zadostiučinění, kterou považuje za excesivní. Zpochybňuje i aktivní legitimaci žalobce a), neboť český právní řád přiznává právo na rozhodnutí o umělém přerušování těhotenství toliko ženě. Navrhuje, aby dovolací soud napadené rozhodnutí změnil tak, že se žaloba zamítá, nebo aby ho zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení.

7. Nejvyšší soud posoudil dovolání podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 1. 2022 (dále jen „o. s. ř.“) a jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání byla podána včas, osobami oprávněnými – účastníky řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupenými advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a proto se zabýval jejich přípustností.

8. Vzhledem k jednoznačné dikci § 238 odst. 1 písm. h) a i) o. s. ř. jsou dovolání objektivně nepřipustná, pokud směřují proti rozhodnutím o náhradě nákladů řízení (výroky II a V) a o povinnosti zaplatit soudní poplatek (výrok VI). Dovolací soud je proto podle § 243c odst. 1 o. s. ř. v tomto rozsahu odmítl.

9. Žalovaná v dovolání proti vyhovujícímu výroku o věci samé namítá, že odvolací soud rozhodl o jiném nároku než žalobci uplatněném a žalobci i žalovaná dále předkládají k řešení otázku výše náhrady za zásah do osobnostních práv žalobců vymezených žalobou. Otázky existence nároku na náhradu újmy spočívající v zásahu do osobnostních práv rodičů upřením

možnosti volby, zda přivedou na svět dítě, u něhož je pravděpodobné postižení Downovým syndromem, a výše této náhrady dosud nebyly v rozhodovací praxi dovolacího soudu vyřešeny. Dovolání do výroků o věci samé jsou proto podle § 237 o. s. ř. přípustná.

10. Podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

11. Podle § 81 odst. 1 o. z. chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Podle odstavce 2 téhož ustanovení ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

12. Podle § 2956 o. z. vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.

13. Podle § 2951 odst. 2 o. z. nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.

14. Žaloby na odčinění nemajetkové újmy, která měla být způsobena pochybením poskytovatele zdravotních služeb při prenatálním vyšetřování, a posléze se narodilo postižené dítě, neboť žena v důsledku pochybení lékařů neměla možnost zvážit podstoupení interrupce, eventuálně ji skutečně podstoupit, případně se připravit na život s postiženým dítětem, jsou v odborné literatuře (i české) označovány jako žaloby typu „wrongful birth“, tedy žaloby za nechtěné narození (Doležal, T. Náhrada škody za nechtěné dítě? *Právní rozhledy*, 2006, č. 21, s. 783–787).

15. Jedním ze základních předpokladů pro úspěšnost těchto žalob je právo ženy na umělé přerušení těhotenství zakotvené v právním řádu. Nemá-li žena možnost potratu, nemá ani možnost volby, zda si postižené dítě ponechat či nikoli, a následek (narození postiženého dítěte) by nastal bez ohledu na postup poskytovatele zdravotní péče. Jinak řečeno, i kdyby poskytovatel zdravotních služeb pochybil, došlo by k narození dítěte (obdobně Doležal, A. Wrongful life, wrongful birth žaloby – etické a právní úvahy. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2013, č. 3, s. 38–57). Český právní řád dává v určité fázi těhotenství přednost autonomii vůle těhotné ženy před ochranou nenarozeného dítěte, v čemž se projevuje liberální přístup k této problematice. Zároveň ochrana osobní integrity ženy nemá absolutní přednost před ochranou života před narozením. Tuto hodnotu limituje při ukončení těhotenství v jeho určité fázi za pomoci jiné osoby zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, (Nechvátalová, L. In: Hussein, F. a kol. *Listina základních práv a svobod*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 211, marg. č. 13). Jeho účelem je podle § 1 úprava umělého přerušení těhotenství a stanovení podmínek pro jeho provádění, a to se zřetelem na ochranu života a zdraví ženy a v zájmu plánovaného a odpovědného rodičovství. Předmětný zákon umožňuje, aby bylo těhotenství ženy přerušeno, pokud o to písemně požádá. Zároveň její těhotenství nesmí přesahovat dvanáct týdnů a provedení interrupce nesmí bránit její zdravotní důvody (§ 4 zákona). Ze zdravotních důvodů lze uměle přerušit těhotenství ženy s jejím souhlasem nebo z jejího podnětu v případě ohrožení jejího života nebo zdraví nebo zdravého vývoje plodu, jestliže jde o geneticky vadný vývoj plodu (§ 5 zákona). Svědčí-li pro umělé přerušení těhotenství genetické důvody, lze uměle přerušit těhotenství nejpozději do dosažení dvaceti čtyř týdnů těhotenství (§ 2 odst. 2 vyhlášky

č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon o umělém přerušení těhotenství). Lze tedy uzavřít, že nebrání-li tomu zdravotní důvody, umožňuje zákon ženě, aby bylo její těhotenství na základě její žádosti přerušeno, a náleží jí v této otázce v zásadě svobodná volba omezená pouze zdravotními důvody a fází těhotenství. V tuzemském právu lze proto tuto obecnou podmínku přípustnosti žalob typu wrongful birth považovat za splněnou.

16. I za splnění této základní podmínky existuje řada protiargumentů, se kterými je nutné se vypořádat. Žaloby typu wrongful birth totiž vzbuzují rozporuplné reakce, neboť jsou jimi dotčeny základní hodnoty člověka a společnosti (Doležal, T. Úvod do problematiky „wrongful birth“ a „wrongful life“ žalob. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2013, č. 3, s. 4). Proti přiznání nároku na náhradu újmy v případech wrongful birth se například namítá, že by mohlo mít za následek negativní hodnotový soud o dítěti. Existence dítěte se podle odpůrců těchto žalob v takovém případě ztotožňuje se škodou. Dítě podle jejich názoru představuje za všech okolností pozitivní hodnotu (srov. názory reprodukované in: Steininger, B. Wrongful Birth and Wrongful Life: Basic Questions. *Journal of European Tort Law*. 2/2010, s. 129–131). V obecné rovině lze souhlasit s tvrzením, na kterém panuje všeobecná shoda, že samotná existence dítěte nemůže představovat újmu. Opačný závěr by byl nepochybně v rozporu s důstojností dítěte (srov. Koziol, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht. Band 1: Allgemeiner Teil*. 4. Aufl. Wien: Jan Sramek Verlag, 2020, s. 92; shodně Bagińska, E. Wrongful Birth and Non-Pecuniary Loss: Theories of Compensation. *Journal of European Tort Law*. 2/2010, s. 174). Ve společnosti připouštějící umělé přerušení těhotenství ale úvaha, že existence dítěte nepředstavuje za žádných okolností újmu, bez výhrad neplatí proto, že narození dítěte je pro rodiče spojeno přinejmenším s finančními náklady spojenými s jeho výživou a výchovou. Stejně jako se rozlišuje mezi existencí dítěte jako hodnotou a na ni navazujícím zatížením rodičů náklady na jeho výživu, které mohou za určitých okolností představovat škodu (viz Wagner, G. in *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl. 2020, BGB § 823, Rn. 226), mělo by se rozlišovat mezi existencí dítěte jako hodnotou a nemajetkovou újmou vzniklou zásahem do osobnostních práv rodičů v důsledku protiprávního jednání poskytovatele zdravotních služeb (lékaře). Jinak řečeno, dítě je vždy přínos, ale v konkrétním případě mohou jeho specifické potřeby nebo vlastnosti představovat pro rodiče emoční, fyzickou i finanční zátěž, která může být vnímána jako újma. Obecně lze navíc odlišovat nároky na náhradu nemajetkové újmy vyplývající z porušení svobody rodičů zplodit dítě a nároky založené na nemajetkové újmě související s existencí dítěte. První kategorie nároků má poněkud jiný výchozí bod než nároky založené na nemajetkové újmě související s existencí dítěte. Pokud se jedná o zásah do autonomie rodičů, a nikoli o nemajetkovou újmu související s existencí dítěte, nelze přiznání náhrady považovat za jeho znevážení (srov. Bagińska, E., cit. dílo, s. 174–175). Avšak ani požadavek na náhradu za nemajetkovou újmu, vznikající tím, že musí být svědky života svého handicapovaného dítěte a že prožívají strach o jeho rozvoj, není možno vnímat jako znevážení dítěte, neboť v obavách rodičů se odráží i jejich láska i péče o jeho prospívání. Lze uzavřít, že protiprávní jednání (pochybení při prenatalní diagnostice) poskytovatele zdravotních služeb může být posouzeno jako zásah do osobnostních práv rodičů.

17. Dále se objevuje názor, že by dítě mohlo utrpět psychickou újmu, pokud by v budoucnu zjistilo, že jeho rodiče v souvislosti s ním požadovali náhradu újmy. Avšak pouhá potencialita vzniku psychické újmy u dítěte nemůže vést sama o sobě k obecnému vyloučení těchto nároků (Steininger, B., cit. dílo, s. 131–132). I kdybychom připustili, že dítě může utrpět újmu v důsledku zjištění, že rodiče uvažovali o potratu, není tato skutečnost nutně závislá na podání žaloby. Dítě se může tuto informaci dozvědět bez ohledu na to, zda se rodiče svých nároků budou domáhat či nikoli (Bernat, E. Wrongful Birth und Wrongful

Conception in der Rechtsprechung des österreichischen OGH: Kann nur die Geburt eines behinderten Kindes die Quelle eines Schadens sein? *Medizinrecht*, 2010, s. 175).

18. Obecné vyloučení žalob typu wrongful birth může být odůvodňováno i argumentem, že by přiznávání těchto nároků mohlo vést k rozšiřování defenzivní medicíny. Lékaři by častěji prohlašovali, že plod trpí s vysokou pravděpodobností vadou. Podstatné ale je, že lékaři mohou být odpovědní pouze tehdy, pokud jednali nedbale. V případě poskytnutí správné informace ke vzniku odpovědnosti dojít nemůže. Rodiče totiž budou mít příležitost se informovaně rozhodnout a konečné rozhodnutí bude ležet na nich (Steininger, B., cit. dílo, s. 139–140). Obecné vyloučení odpovědnosti lékaře za neplánované potomstvo by ve výsledku vedlo k izolaci medicíny v odvětví porodnictví a prenatální diagnostiky od nároků na náhradu škody (Wagner, G. in *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl. 2020, § 823 BGB, Rn. 226). Naopak z obecných principů občanského práva vyplývá, že by se nároky přiznávat měly (Steininger, B., cit. dílo, s. 143; Šustek, P., Holčapek, T. a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 432–433).

19. Výše uvedené argumenty uváděné zejména v zahraniční literatuře jsou platné i v poměrech českého právního řádu. Proto Nejvyšší soud posuzoval, zda existuje v českém právním řádu opora pro přiznání nároků z těchto druhů žalob. Žalobami wrongful birth může být uplatněna náhrada za odčinění různých druhů újem. Vzhledem k povaze nároku uplatněného žalobou se Nejvyšší soud dále zabýval pouze nárokem rodičů postiženého dítěte na odškodnění nemajetkové újmy (náhrady majetkové újmy se žalobci nedomáhali).

20. Český právní řád výslovnou právní úpravu takto vzniklé nemajetkové újmy neobsahuje a tuzemské soudnictví se dosud s tímto typem žalob v podstatě nesešlo. Proto se jeví jako užitečné nahlédnout do evropských jurisdikcí, které mohou být důležitým zdrojem inspirace. V souvislosti s uplatňováním nároku na odčinění nemajetkové újmy v případech wrongful birth se v zahraničí rozlišuje, do kterého konkrétního dílčího osobnostního práva bylo zasaženo. U žalob založených na jednání poskytovatele zdravotních služeb spočívajícím ve špatně provedené prenatální genetické diagnostice se uvádí zejména tři v úvahu připadající zásahy do jednotlivých dílčích osobnostních práv člověka, které se liší druhem újmy, za niž je požadována náhrada: 1. nemajetková újma vzniklá zásahem do práva rodičů na plánování rodiny, neboť nebyli náležitě informováni o stavu plodu; 2. nemajetková újma způsobená zjištěním skutečného zdravotního stavu dítěte; 3. nemajetková újma vznikající tím, že rodiče musí být svědky života svého handicapovaného dítěte a že prožívají strach o jeho rozvoj (srov. Winiger, B., Koziol, H., Koch, B. A. and Zimmermann, R. *Essential Cases on Damage*. Berlin, Boston: De Gruyter, 2011, s. 905–935). Obdobně diferencuje mezi různými zásahy do dílčích osobnostních práv i tuzemská odborná literatura. Nemajetková újma způsobená nedostatečným informováním rodičů podle ní může spočívat v porušení možnosti rozhodnout se autonomně, resp. ve zbavení rodičů možnosti ukončit těhotenství, ale i v emocionální úzkosti rodičů, že se musí starat o postižené dítě (Doležal, A., cit. dílo, s. 38–57). Z mezinárodního srovnání soudní praxe i závěrů tuzemské a zahraniční literatury pak vyplývá, že jediné protiprávní jednání může vést k zasažení více dílčích osobnostních práv. V takovém případě se zasažení každého dílčího osobnostního práva posuzuje samostatně a samostatně se posuzují i podmínky pro vznik nároku na náhradu nemajetkové újmy. Ke stejnému závěru dospěla i tuzemská judikatura. Vyplývá z ní, že zásah do jednoho dílčího osobnostního práva bez dalšího nepředstavuje zásah do dalších dílčích osobnostních práv (zdraví, čest, důstojnost atd.). Otázku případného dotčení takových jednotlivých dílčích práv je třeba u každého z nich posuzovat samostatně (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99, nebo rozsudek ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1873/2006, uveřejněný v Souboru rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H.

Beck, dále jen „Soubor“, pod C 5097, nebo rozsudek ze dne 11. 2. 2021, sp. zn. 25 Cdo 801/2020, publikovaný pod č. 79/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní, – dále jen „Sb. rozh. obč.“).

21. V případě první kategorie (označené výše jako 1.) se jedná o újmu oddělenou od narození dítěte a jeho důsledků. Protože se nahrazuje zásah do osobnostních práv rodičů, etické obavy, které provázejí náhradu újmy související zejména s postižením dítěte, zde vůbec nemají místo (navíc se obecně považují za překonané). Evropské státy, které se touto otázkou zabývaly, v nesprávném informování o stavu plodu spatřovaly zásah do práva rodičů na sebeurčení. Náhradu nemajetkové újmy za zásah do práva na plánování rodiny přiznaly soudy v Řecku, Španělsku, Nizozemsku, Itálii nebo Polsku. Ve Francii existence tohoto nároku vyplývá přímo ze zákona (pro podrobný přehled v rámci jednotlivých států srov. Winiger, B., Koziol, H., Koch, B. A. and Zimmermann, R., cit. dílo, s. 905–935; stručný přehled přístupů ve vybraných zemích viz Šustek, P., Holčápek, T. a kol., cit. dílo, s. 442–450).

22. Primární funkcí práva na respekt k soukromému a rodinnému životu zakotveného v čl. 10 odst. 2 Listiny je zajistit prostor pro rozvoj a seberealizaci individuální osobnosti jak v její prostorové dimenzi, tak i v souvislosti s autonomní existencí a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů, tak konečně i v garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém (náleží Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2011, sp. zn. II. ÚS 3647/10). Právo na sebeurčení lze také zjednodušeně definovat jako právo jednotlivce na rozhodnutí, jak chce žít svůj život (Kratochvíl, Jan. In: Kmec, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 869). Pojmy jako sebeurčení a osobní autonomie jsou důležitými principy, na základě kterých je třeba vykládat i Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Podle rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 8. 7. 2004 ve věci *Vo* proti Francii, stížnost č. 53924/00, § 181, náleží rozhodnutí těhotné ženy, zda bude pokračovat v těhotenství nebo ho přerušit, do sféry jejího soukromého života a autonomie. Soud rovněž dovodil právo těhotné ženy na informace o zdravotním stavu plodu (rozhodnutí ESLP ze dne 26. 5. 2011 ve věci *R. R.* proti Polsku, stížnost č. 27617/04, § 197), přičemž podle něj přání rodičů počít dítě nepostižené genetickou chorobou představuje formu projevu jejich soukromého a rodinného života (rozhodnutí ESLP ze dne 15. 4. 2014 ve věci *M. P.* proti Rumunsku, stížnost č. 39974/10, § 50). Zároveň ale upozornil, že toto právo nelze zaměňovat za právo mít zdravé dítě (rozhodnutí ESLP ze dne 28. 8. 2012 ve věci *Costa a Pavan* proti Itálii, stížnost č. 54270/10, § 53 a § 57). Tyto principy reflektuje v českém právním řádu i občanský zákoník, v němž je zakotveno, že soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým (§ 3 odst. 1 o. z.). Ustanovení § 81 odst. 1 o. z. zdůrazňuje povinnost každého ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Podústavní právo zde tudíž provádí ústavní požadavky související s právem na soukromí a z něj plynoucím právem na sebeurčení a osobní autonomii (náleží Ústavního soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. III. ÚS 2480/20). Český právní řád tedy garantuje právo na sebeurčení spočívající v možnosti jednotlivce rozhodovat o sobě samém, a to i v reprodukční oblasti. Jinak řečeno, uplatnění žalob tohoto typu v českém právním řádu nic nebrání. Pokud lékaři pochybí při prenatálním genetickém vyšetření plodu a nesprávně ho vyhodnotí jako negativní, rodiče přirozeně očekávají narození dítěte nepostiženého genetickou vadou. Zjištění skutečného stavu u nich může způsobit psychickou újmu – šok (výše označeno jako 2.). V českém prostředí se k takto vzniklé psychické újmě při stanovení výše náhrady může přihlížet, je-li prokázána její zvýšená intenzita (např. v případě, když je druhotná oběť svědkem smrti osoby blízké).

23. Nemajetkovou újmu může ale vyvolat i skutečnost, že rodiče musí trvale pozorovat handicap svého dítěte a mají obavu o jeho vývoj. V takovém případě se musí rozlišovat, zda došlo či nedošlo k zásahu do absolutního osobnostního práva, příp. do kterého. Může se jednat o újmu v podobě „pouhých“ duševních útrap (stavy smutku, nespavosti, zvýšené citlivosti, podrážděnosti, ztráta životní perspektivy, obava o budoucnost apod.) nebo v podobě lékařsky zjištěné diagnózy, a tedy ublížení na zdraví (srov. Bagińska, E., cit. dílo, s. 185–186; Melzer in Melzer, F., Tégl, P. a kol., *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. Praha: Leges, 2018, s. 1021–1022). Duševní útrapy projevující se stavy smutku, nespavosti, zvýšené citlivosti, podrážděnosti, ztrátou životní perspektivy a obavou o budoucnost nepředstavují samy o sobě zásah do osobnostního práva, ale jsou jeho důsledkem, a proto nejsou bez dalšího nahraditelné (§ 2894 odst. 2 o. z.). Avšak jejich intenzita, četnost a závažnost hraje roli při určení formy a výše náhrady za zásah do osobnostního práva (§ 2956 část věty za středníkem o. z.).

24. Ochranu soukromého a rodinného života na ústavní úrovni zakotvují čl. 8 Úmluvy a čl. 10 Listiny základních práv a svobod. Rodinný život se skládá nejen ze sociálních, morálních a kulturních vztahů, ale zahrnuje i zájmy peněžní povahy. Právo na respektování rodinného života se aplikuje na rodinné vztahy, tedy předpokládá existenci rodiny (Kratochvíl, Jan. In: Kmec, Jiří a kol., cit. dílo, s. 872–873). Legální definice rodiny neexistuje. Ústavní soud tento pojem chápe jako biologický konstrukt založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí, případně jako vztah nepříbuzenský, který vztah biologický napodobuje – osvojení, pěstounství (nálezn Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15). Na zákonné úrovni právu na rodinný život jako jednomu z přirozených práv člověka podle § 81 o. z. poskytuje ochranu § 2956 o. z. (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2308/2018). Skutečnost, že rodiče musí trvale pozorovat handicap svého dítěte, došlo v důsledku péče o ně k podstatné změně jejich života a prožívají obavu o jeho vývoj a budoucnost, může vyústit až v zásah do jejich rodinného života a vznik nemajetkové újmy (výše označeno jako 3.), takže ani uplatnění takových žalob naše právní úprava nebrání. Sluší se zmínit, že k takovému zásahu nemusí dojít v případě, že život rodičů péče o postižené dítě podstatně nezměnila, anebo rodiče o dítě nepečují (nemohou pečovat) například proto, že je umístěno v ústavu.

25. Ke vzniku občanskoprávní povinnosti odčinit nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti člověka musí být splněna podmínka existence zásahu objektivně způsobitelného vyvolat nemajetkovou újmu. Tento zásah spočívá buď v porušení nebo ohrožení osobnosti člověka v jeho fyzické, psychické či morální integritě. Musí být neoprávněný (protiprávní) a musí být zjištěna existence příčinné souvislosti mezi takovým zásahem a dotčením osobnostní sféry člověka. Neoprávněným je zásah do osobnosti člověka, který je v rozporu s objektivním právem, tj. s právním řádem (obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3423/2018).

26. Lze shrnout, že uplatnění žalob na odčinění nemajetkové újmy způsobené pochybením poskytovatele zdravotních služeb při prenatálním vyšetření, narodí-li se posléze dítě postižené genetickou vadou, k jejímuž zjištění prenatální vyšetření směřovalo (tzv. žaloby typu wrongful birth), je v českém právním řádu přípustné. Předpokladem vzniku tohoto nároku je prokázání pochybení při prenatálním vyšetření, dále vznik nemajetkové újmy, při níž se musí rozlišit, do jakých dílčích osobnostních práv bylo zasaženo, a konečně prokázání existence příčinné souvislosti mezi neoprávněným zásahem do konkrétního dílčího osobnostního práva a nemajetkovou újmu. Vzhledem k tomu, že může jít o zásahy do různých dílčích osobnostních práv, je třeba všechny tři předpoklady splnit ve vztahu ke každému dílčímu osobnostnímu právu.

27. Soudy obou stupňů vycházely z výslovně vyjádřeného žádání v žalobě, kde žalobci uvedli, že se domáhají odčinění nemajetkové újmy, kterou jim měla způsobit žalovaná tím, že je zbavila možnosti svobodně rozhodnout o založení rodiny, tedy zda si ponechají dítě zdravé nebo postižené, čímž ztratili možnost plánovat si svou budoucnost. Tím uplatnili nárok na odčinění nemajetkové újmy za zásah do svého práva na sebeurčení ve formě práva na plánování rodiny, jež český právní řád (za splnění zákonných předpokladů) garantuje (viz bod 22 tohoto rozsudku).

28. Podle skutkových zjištění, jejichž správnost nepodléhá dovolacímu přezkumu (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), žalovaná v průběhu těhotenství u žalobkyně b) v důsledku pochybení při vyšetření vyhodnotila prenatální genetické vyšetření plodu jako negativní, přestože při správně provedeném vyšetření by riziko existence Downova syndromu u plodu muselo být posouzeno jako střední. V takovém případě by byla žalobkyně b) odeslána na podrobnější vyšetření, která by vadu plodu s velkou pravděpodobností mohla odhalit (invazivními vyšetřeními by byla odhalena téměř určitě). V důsledku nesprávně provedeného vyšetření tak žalovaná žalobcům znemožnila získat informace o zdravotním stavu plodu a informovaně se rozhodnout o dalším průběhu (zachování, či ukončení) těhotenství žalobkyně b) a o budoucí podobě jejich rodinného života. Jinak řečeno, žalovaná protiprávním jednáním spočívajícím v pochybení při prenatálním genetickém vyšetření způsobila, že nebylo odhaleno postižení plodu genetickou chorobou, ač s největší pravděpodobností odhaleno být mohlo, čímž zasáhla do jejich osobnostního práva. Jedná se o zásah do práva žalobců na sebeurčení představovaného zde právem na plánované rodičovství. Mezi protiprávním jednáním žalované a zásahem do osobnostního práva žalobců je dán vztah příčiny a následku (příčinná souvislost). Jsou tak splněny všechny předpoklady ke vzniku občanskoprávní povinnosti odčinit tuto nemajetkovou újmu. Pro závěr o tom, že došlo k tomuto zásahu, je nerozhodné, zda by žalobkyně b) umělé přerušení těhotenství podstoupila či nikoli, neboť újma spočívá již v samotném zásahu do uvedeného osobnostního práva žalobců. Proto je závěr odvolacího soudu, že žalovaná zaviněně zasáhla do absolutního (osobnostního) práva žalobců v podobě dílčího osobnostního práva na reprodukční sebeurčení, čímž došlo ke vzniku nemajetkové újmy, správný.

29. Dovojuje-li žalovaná ze znaleckých posudků, že postupovala lege artis, neuplatňuje způsobilý dovolací důvod nesprávného právního posouzení, ale rozporuje skutková zjištění, která nejsou předmětem dovolacího přezkumu. Totéž platí, napadá-li žalovaná závěr o existenci příčinné souvislosti mezi jejím jednáním a zásahem do práva žalobců na reprodukční sebeurčení. Její verze skutkového děje, podle které by v případě správného výpočtu rizika ve výši 1:172 došlo pouze k jeho rekalkulaci s výsledkem negativní, se v řízení neprokázala. Buduje tedy své právní závěry na skutkovém stavu odlišném od skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně. Soudy postupovaly v souladu s ustálenou rozhodovací praxí, jestliže za situace, kdy měly k dispozici několik znaleckých posudků s rozdílnými závěry o stejné otázce, vycházely ze znaleckého posudku MUDr. Zimy, který (na rozdíl od ostatních znaleckých posudků) odpovídal dalším, zejména listinným důkazům. Soud tedy učinil skutkový závěr o pochybení žalované v souladu s § 132 o. s. ř. při respektování § 127a o. s. ř., a řízení tak nezatížil vadou, která by měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Případná není ani námitka žalované, že Downův syndrom u dcery žalobců nezpůsobila. Tato okolnost (o níž není pochybnost) není pro rozhodnutí o tomto uplatněném nároku žalobců podstatná.

30. Dovolací soud se neztotožňuje s námitkou vedlejší účastnice týkající se nedostatku aktivní věcné legitimace žalobce a) ve vztahu k tomuto nároku. Zákon o umělém přerušení těhotenství sice přiznává právo na rozhodnutí o umělém přerušení těhotenství pouze ženě,

avšak životní partneri (manželé) činí zpravidla významná rozhodnutí o své budoucnosti společně. Předpokládá se dohoda o záležitostech rodiny a způsobu života rodiny (§ 692 odst. 1 o. z.). Konečně i ESLP ve výše citovaném rozhodnutí ve věci M. P. proti Rumunsku dovodil, že přání rodičů počít dítě nepostižené genetickou chorobou představuje formu projevu jejich soukromého a rodinného života. Právo na sebeurčení v reprodukční oblasti tedy přiznal oběma rodičům, nikoliv pouze ženě. Přestože tedy vůle otce v případě rozhodnutí o umělém přerušení těhotenství podle příslušného zákona nehraje roli, může dojít nesprávným informováním ženy o stavu plodu i k zásahu do jeho práva na plánování rodiny a na reprodukční autonomii. V posuzovaném případě oba žalobci plánovali rodičovství společně a činili důležitá rozhodnutí o budoucnosti své rodiny ve vzájemné shodě. Lze důvodně předpokládat, že by tak činili i v případě rozhodování o přerušení těhotenství. Proto je i žalobce a) ve vztahu k uplatněnému nároku aktivně legitimován.

31. Lze uzavřít, že žalobci mají právo na přiměřené zadostiučinění za zásah do jejich osobnostního práva na reprodukční sebeurčení. Je však třeba dát zapravdu námitce žalované uplatněné v dovolání, že si soudy zcela neujasnily, zda žalobci žalobou požadují náhradu újmy pouze za zásah do tohoto osobnostního práva, anebo současně i újmy jiné, spočívající v zásahu do soukromého a rodinného života tím, že trvale pozorují handicap svého dítěte, prožívají obavu o jeho vývoj a budoucnost a jejich rodinný život se podstatně změnil. Oproti výslovnému označení požadovaného žádání uvedeného v žalobě, obsahuje již žaloba v části VI popis (negativních) dopadů péče o nezletilou dceru Lucii na jejich další soukromý i pracovní život, jejich vzájemný vztah i péči o staršího syna. Tato tvrzení se opakovaně objevují i v dalších podáních žalobců v průběhu celého řízení, v nichž je zdůrazňován zásah do jejich dalšího života (č. l. 335, 762). V odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně zdůrazňují, že jejich újma je přetrvávající, stálá, doživotní, spočívající v nejistotě, každodenních obavách z toho, co bude dál, jaký bude skutečný vývoj dcery, zda svou péčí dosáhnou co největší její soběstačnosti, jaký bude život jich samotných vztahově, zda bude rodina fungovat, zda budou zdraví a žít, zda budou mít zaměstnání s dostatečným příjmem, aby mohli obě děti zabezpečit (č. l. 809). Ve vyjádření k odvolání žalované mimo jiné uvádějí, že újmu pro ně není pouze nemožnost se rozhodnout o tom, zda se jim narodí dítě s Downovým syndromem, ale zejména to, že narození postižené Lucie zásadním způsobem změnilo život celé jejich rodiny ve všech směrech (č. l. 849 a 851). Stejně argumenty uplatňují žalobci i v dovolání. Ze skutkových tvrzení uvedených v žalobě i dalších podání v průběhu řízení tak vyplývá, že žalobci požadují (i) náhradu za život s postiženým dítětem a nikoli pouze za zásah do jejich reprodukčního sebeurčení. Vzhledem k tomu, že soudy nejsou vázány právní kvalifikací uvedenou v žalobě, měly věnovat pozornost skutkovým tvrzením žalobců a ujasnit si, v čem podle svých tvrzení spatřují újmu, a posoudit ji z hlediska obecných předpokladů vzniku nároku na náhradu nemajetkové újmy. To však soud prvního stupně ani odvolací soud neučinily. V důsledku pomnutí skutkových tvrzení žalobců nerozlišily, že žalobci požadují náhradu újmy za zásahy do různých dílčích osobnostních práv, přičemž podmínky vzniku odpovědnosti za újmu jsou u nich různé. Jestliže žalobci požadují náhradu i za to, že musí trvale pozorovat handicap svého dítěte, prožívají obavu o jeho vývoj a budoucnost, případně za zásadní změnu života celé jejich rodiny, museli by prokázat nejen tyto skutečnosti, ale i příčinnou souvislost, tedy že bez pochybení žalované by jim tvrzená újma nevznikla. Požadavek na náhradu nemajetkové újmy způsobené zásahem do soukromého a rodinného života, spočívajícím v trvalé obavě o vývoj a budoucnost dítěte postiženého genetickou chorobou a v dopadu náročné péče o ně na život celé rodiny, je podmíněn zjištěním, že nebyť pochybení poskytovatele zdravotní péče, dítě by se nenarodilo. V podmínkách projednávané věci by tedy muselo být prokázáno, že při správně provedené prenatální diagnostice by žalobkyně b) skutečně podstoupila nejen doporučená vyšetření,

ale i umělé přerušení těhotenství (že by to např. nevyklučovaly zdravotní důvody na její straně nebo její světonázorové přesvědčení).

32. Soudy, byť se věci věnovaly velmi pečlivě, neposoudily správně otázku, za jaké zásahy do osobnostních práv žalobci náhradu nemajetkové újmy požadují, nerozlišily tak do jakých dílčích osobnostních práv mělo být zasaženo a v důsledku toho nezjistily řádně skutkový stav věci. Řízení tak zatížily vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Z tohoto důvodu je rozsudek odvolacího soudu nesprávný, a proto jej Nejvyšší soud podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí také na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud podle § 243e odst. 2 o. s. ř. také tento rozsudek a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (rozsudky byly zrušeny i v závislých výrocích, ohledně nichž byla dovolání odmítnuta).

33. Vzhledem k tomu, že dosud není postaveno najisto, v jakém rozsahu došlo k neoprávněnému zásahu do dílčích osobnostních práv žalobců (zda pouze do práva na reprodukční sebeurčení nebo i do práva na soukromý a rodinný život ve výše uvedeném smyslu), je posouzení otázky konkrétní výše přiměřené náhrady náležející žalobcům předčasné. Lze však podotknout, že dojde-li k neoprávněnému zásahu do osobnosti člověka, má poškozený právo se domáhat, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byly odstraněny následky tohoto zásahu (§ 82 odst. 1 o. z.), případně aby mu bylo podle § 2951 odst. 2 o. z. poskytnuto přiměřené zadostiučinění, které náleží v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. Lze se ztotožnit se závěrem soudů, že v posuzovaném případě jiné než peněžité zadostiučinění nezajistí skutečné a dostatečně účinné odčinění újmy způsobené žalobcům, ať již jde o zásah do reprodukčního sebeurčení nebo i o zásah do práva na rodinný život.

34. Obecně pak platí, že soud musí při úvaze o přiměřenosti navrhované satisfakce za nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu, musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu nebo k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006). Vycházet je přitom třeba z principu proporcionality, který je potřeba použít tak, že soud porovná částky této náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen v obdobných (které se s projednávanou věcí v podstatných znacích shodují), ale i v dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, např. z titulu odpovědnosti státu za nezákonné omezení osobní svobody, nepřiměřenou délku řízení, náhrady nemajetkové újmy na zdraví ve formě bolestného nebo ztížení společenského uplatnění, újmy na osobnostních právech v rámci ochrany osobnosti, újmy z titulu porušení zákazu diskriminace podle obecné úpravy i v pracovněprávních vztazích apod. (srov. obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014, uveřejněný pod č. 67/2016 Sb. rozh. obč., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2422/2019, uveřejněný pod č. 6/2022 Sb. rozh. obč.). Jinými slovy způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše relativní náhrady, je zohlednění částek přiznaných v jiných srovnatelných řízeních, současně při respektování předem jasných a pevných kritérií (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14).

35. Nárok rodičů za zásah do jejich dílčích osobnostních práv je proto třeba zařadit do určité hierarchie hodnot, od jejichž dotčení se náhrada nemajetkové újmy odvíjí. I když nejde o nároky proti státu, lze využít zkušenosti ESLP, v jehož rozhodovací praxi lze vysledovat zřetelnou strukturalizaci podle určité hierarchie těchto základních hodnot, jak ji ve své analýze prováděné na společných zasedáních občanskoprávních a obchodních kolegií

dovodil Nejvyšší soud Slovenskej republiky a Nejvyšší soud České republiky (tzv. Hierarchie nemajetkových hodnot). Tímto způsobem je možno nastavit i rámcové proporce, v nichž se mají pohybovat výše náhrad jednotlivých občanskoprávních nároků nemajetkové povahy (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2109/2018, nebo ze dne 15. 7. 2021, sp. zn. 25 Cdo 3402/2019, publikovaný pod č. 50/2022 Sb. rozh. obč.). Judikatura ESLP práva zakotvená v Úmluvě rozřazuje do určitých pásem, k nimž lze přiřadit procentní vyjádření. Nejdůležitější v demokratické společnosti všeobecně uznávanou hodnotou je život (čl. 2), následuje například zákaz mučení (čl. 3), rovněž tu figurují osobní svoboda a bezpečnost (zejména čl. 5), přístup k soudu (čl. 6), rodinný a soukromý život (čl. 8), svoboda projevu (čl. 10), náboženská svoboda (čl. 9), svoboda shromažďování (čl. 11) a majetková práva (čl. 1 protokolu 1). Význam takového výčtu a porovnání jednotlivých hodnot tkví v tom, že přizná-li národní soud za porušení konkrétního práva náhradu v nepřiměřeně nižší částce, než by ji přiznal ESLP, zůstává poškozený stále obětí zásahu do lidských práv a může se domáhat ochrany u ESLP. Právě přehled jednotlivých základních práv a uvědomění si, jaký význam jim v jejich vzájemném poměru přiznává rozhodovací praxe ESLP, může být jakýmsi základním nástrojem směřujícím k dosažení vyšší míry právní jistoty jako jednoho z klíčových principů právního systému v demokratické společnosti každého národního státu. Sladění přístupu ESLP s národní judikaturou může přispět k předvídatelnosti soudních rozhodnutí v tak složitých, lidsky citlivých a zároveň těžce měřitelných případech újem vyvolaných zásahem do základních práv a svobod. Při stanovení výše náhrady mají soudy plnou míru volné úvahy, nicméně ESLP při standardních situacích a okolnostech případu upřednostňuje částku pohybující se přibližně ve středu nastaveného rozpětí, samozřejmě s možností (a nutností) jít i směrem k minimu či naopak v případech s vážnějšími následky až výjimečnými okolnostmi od středu k maximu. V případě zásahu do soukromého života podle čl. 8 Úmluvy považuje ESLP zásah za závažný v rozsahu od 3 % do 20 % (se střední hodnotou 10 %) té nejzávažnější újmy, jíž je porušení práva na život, k němuž ESLP přiřazuje částku 100 000 EUR (viz již citovaný rozsudek publikovaný pod č. 50/2022 Sb. rozh. obč.). Při zasazení uplatněného nároku do hierarchie hodnot a dodržení principu proporcionality se lze inspirovat i rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, publikovaným pod č. 85/2019 Sb. rozh. obč.

36. Soudy jsou ve smyslu § 243g odst. 1 části první věty za středníkem o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázány právními názory dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vyslovenými.

37. O náhradě nákladů řízení včetně nákladů tohoto dovolacího řízení rozhodne soud v rámci nového rozhodnutí o věci samé (§ 243g odst. 1 věta druhá o. s. ř.).

P o u č e n í : Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 16. 5. 2023

L. S.

JUDr. Hana Tichá v. r.
předsedkyně senátu